

računske zaključke in jih primerjate s proračuni, prišli boste do nastopnega rezultata: Leta 1880 je bil računski zaključek ugodnejši nasproti proračunu za 18,411.000 gld. — dovolite mi, da navajam okrogle svote — leta 1881 za 16,122.000 gld., leta 1882 za 30,752.000 gld., leta 1883 za 11.970.000 gld., leta 1884 za 8,456.000 gld., leta 1885 je presegal vspeh državni proračun za 4,883.000 gld. in leta 1886 imamo zopet ugodnejši vspeh za 13,977.000 gld.

Navidezno je tukaj leto 1887 izjema. Izrečno moram tukaj naglašati le navidezno! Prosim gospode, naj vamejo v roke proračun za leto 1887, ki je končno tudi v posameznih svojih delih zanimiv, in dovoljujem si „en passant“ vzlasti eno točko priporočati gospodu poslancu pl. Plenerju v naklonjen prevdarek. To je namreč naslov 5. v poglavji 6: „Donesek k troškom za skupne državne zadeve“. Prepričal se bo lahko takoj na prvi pogled, kako neopravičeno je bilo vlani njegovo dotično očitiranje najvišjemu računskemu dvoru in njegovemu postopanju.

Trdim tedaj, da so bili neugodni vspehi leta 1887 le navidezni. Gospodje se gotovo še spominjajo, da finančna postava ni obsegala celega zneska potrebščine marveč da se precejšen njel del iz čisto formalnih vzrokov ni postavil v finančno postavu. Najdemo tedaj mej neproračunjenimi troški v računskem zaključku za leto 1887 kredit 20,923.000 gld. za vojaške naredbe, potem vročilo vsled skupnega računjanja z 1,281.887 gld. in končno priklade deželam, občinam in trgovskim zbornicam za podržavljene železnice točko potrebščine v skupnem znesku 1,558 450 gld. Zaradi tega je bil, ako primerjamo to skupno svoto 23,763.337 gld. z navidezno neugodnim izidom 14,329.860 gld., tudi leta 1887 vspeh nedvomno ugodnejši nasproti proračunu za 9,443.477 gld. Navedel sem to v dokaz, da dr. Menger vsaj iz preteklosti, iz računskih zaključkov zadnjih let nima nikakoršne podlage za svojo trditev, po kateri se je preoptimistično postopalo pri proračunanju. Priznavam pa in tudi ni izključeno, da se je letos drugače sestavljal proračun. Gospod poslanec dr. Menger je pred vsem izpodbijal nastopne točke katere hočem na kratko navesti.

Pri vojaški taksi mu ni prav, da se je vpisala odsekova številka. Naglašam da se je tudi pri vojaški taksi odračunila v proračunskem odseku svota 70.000 gld. in da je na drugi strani toliko zaostankov, da se moramo vzlic novi orožni postavi zanašati na vplačevanje določenega zneska. Pri žganju kara, da se je prekoračila vladna številka. Vlada je proračunila 31¹/₂ milijona. Proračunski odsek je računil na 32,375.000 gld., ker meni, da se ne bo porabilo, kakor je mislila vlada, 900.000 hektolitrov, marveč 925.000 hektolitrov. Odkritosrčno moram priznati, da me zoper to točko navedeni dokazi nikakor niso omajali v mojem pritrjevanji za to številko. Le eden dokaz ima nekaj na sebi, da so se namreč v začetku leta 1889. našle množine, katere so

se pozneje obdačile ali pa jih sploh ni bilo več mogoče obdačiti.

Priznavam, da so te množine mnogo več znašale nego 230 000 hektolitrov, toda vse drugo je brez pomena. Ako se sklicuje na Ogersko in naglaša, da kontuje s 300.000 hektolitri manj, je to umevno. Saj ste lansko leto sami pri špiritni razpravi opravičeno povdarjali da je ogerski kontingent neprimerno velik, naš pa je mnogo prenizek. Kaj iz tega sledi? Po mojem mnenji le to, da je odračunek na Ogerskem mnogo večji, kakor je pri nas potreben. (Prav res! na desnici).

Dalje se je govorilo o tem, da bo poraba mnogo manjša.

Ali ste, gospodje, popolnoma pozabili dokaze, katere ste rabili lansko leto?

Vlani je vlada tako računala, da je sprejela množino kuhanega in obdačenega špirta, odračunši oni špirit, ki je namenjen za obrtnisko porabo in je tedaj davka prost, za našo državno polovico z 1,232.000 hektolitrov. Zoper to se je že lansko leto zelo ugovarjalo, rekoč, da je doklada 80 odstotkov premajhna za one žganjerije, ki so se ocenjale po izdelovalni zmožnosti zdrozgaličnih posod. Jaz nisem čul z nobene strani, da je prevelika, pač pa so posebno zastopniki iz Buxovine in Galicije ter zvedenci iz teh dežel odločno naglašali, da se mora v Galiciji priračuniti 100, da 120 odstotkov. Iz tega moremo sklepati, da je bila ta množina sama ob sebi prenizko izmerjena.

Iz državnega zbora.

Proračun naučnega ministerstva.

V zadnjem listu „Novic“ poročali smo že o govorih poslancev Fuss in kneza Lichtenstein-a, in pa o vsebini njunih govorov.

Danes omeniti nam je le še, da je bil vtis Lichtensteinovega govora velikansk. Knez je razorožil svoje nasprotnike s tem, da je naddrobno opisal, kaj namerava predlog njegov dalje z dokazi, da je naravna pravica starišev in cerkve v prvi vrsti voditi odgojo otrok in pa z državo skupno vrediti in nadzorovati poduk v ljudski šoli. Dokazal je, da imajo države krog nas razun Laške in Francoske, vse verske šole in ves govor njegov bil je tako jasen, hladnokrven in z duševne višine doli govorjen, da se je predgovornik, zelo ošabno jezičen profesor Fuss čutil kar poparjenega, malega.

Velikansk utis Lichtenstein-ovega govora čutil se je v celi zbornici in v časništvu in sledil je razun mladčeskega Greger-ja, pri vsih poslednjih govornikih. Malo srčno govoril je prvi govornik za Lichtenstein-om, nemškega Schulverein-a kolovodja Weitloff in videlo se je, da predpripravljen govor njegov je meril samo na ono, kar so nasprotni časniki pisali o Lichtensteinovem

predlogu pa ne na pred vsem odločilna pojasnila predlagateljeve.

Drugi dan, minulo sredo 20. marca govoril je prvi vpokojeni šolski vodja Lipert, hud Nemec s Češke, večinoma stvarno in primeroma mirno, s tem nasprotujoč Lichtenstein-u, da je navajal nekatere nesposobnosti, ki so se nahajala med duhovništvam katoliške cerkve. Ko se potem k besedi oglasi naučni minister Gautsch, zbrali so se radovedni skoraj vsi poslanci v zbornici krog ministerskih stolov, ker se je sploh pričakovalo, da se minister v imenu vlade izreče, kako se ona stavlja nasproti predlogam, ki merijo na prevstrojenje ljudske šole.

Minister je dolgo govoril o mnogo drugih rečeh, pa konečno govoril je tudi, akoravno nekoliko prikrito — vendar razumljivo o ljudski šoli; rekel je med drugim:

„Vse te zadeve pa se naravno zad umaknejo nasproti vprašanju, katero se je včeraj pričelo razpravljati od več govornikov z različnih strani te visoke zbornice, pred vprašanjem o vredbi naše ljudske šole. Prav tako malo, kakor bi mogel dopustiti, da se naša ljudska šola vredi po željah ene same stranke se ne morem staviti na stališče, ki se očitno deli od mnogo gospodov leve strani te visoke zbornice, na stališče, da je uprava naše ljudske šole brez napak in da toraj naš zakono ljudski šoli nikakor ne potrebuje premembe. — — ako ravno pripoznavam prednosti naše šolske postave in pa vspehe, ki so se dosegli na tem polji, moram vendar visoki zbornici očitno izreči, da naša ljudsko-šolska postava prenaša prememb in to na več kot eno stran.“

„Včeraj se je v tej visoki zbornici v zelo zanimivem govoru, katerega bi skoraj imenoval pojasnilo (komentar) k znanemu šolskemu predlogu ravno tistega gospoda govornika, ne glede na razvoj njegovega načelnega stališča, navedla vrsta pritožb nasproti posameznim naredbam in dogodbam v naši ljudski šoli, katere po mojem mnenju zaslužijo popolni ozir.“ (Čujte, čujte, in gibanje na levici.)

„Vendar pa moram opomniti, da ono, kar se je tukaj reklo posebej o duhu, ki navdaja en del našega učiteljstva, o izjavah, katerih ne morem drugače kot najodločnejše obsojati, vendar morebiti v tej meri ne velja o našem učiteljstvu sploh. Visoka zbornica mi ne bode zamerila, ako v tem trenutku tudi najdem besedo za naše učiteljstvo, ker ne smem prezirati, da velik del teh učiteljev v najtežavnejših razmerah hvalevredno spolnuje svojo dolžnost.

Naša ljudska šola ima spolnovati dve veliki nalogi: odgojo in poduk. Namenoma stavim odgojo v prvo vrsto, ker mislim, da se na tem polji naša ljudska šola da bistveno izboljšati. Od srečne rešitve teh dveh nalog je v državi odvisnega neskončno veliko, in kdor je kakor jaz mnenja, da se duševna vojna moč države opira na šolo, moral bo priznati, da pomenja rešitev tega vprašanja — vprašanje obstanka za državo.

To vprašanje stopilo bode enega dne v spremstvu cele vrste družih vprašanj pred visoko zbornico (čujte čujte! gibanje na levici) — pravim: stopilo bode enega dne pred to visoko zbornico, in takrat doglala se bode borba med nasprotji, ki se nahajajo v tej visoki zbornici, in ki so se včeraj odločno pokazali. Takrat bode naučni minister svoje stališče tudi na drobno označil (gibanje na levici), — on bode oddal svoj glas. (Gibanje in mrmranje na levici). Oddal bode svoj glas po svojem prepričanju in brez vsakega pridržka. On bode varoval pravice države pri šoli, kar pri njej država zahtevati sme in zahtevati mora: po moči splošno in najboljše ljudsko-šolsko izobraženje. Zastopal bode šolo v tej visoki zbornici kot njen goreč prijatelj brez ozira na posledice, ki bi mogle iz njegove izjave nastati za njegov stanje. Takrat bodete tudi na tem mestu našli, ne sicer kakor je včeraj rekel en govornik zastopnika njegovega Veličanstva cesarja — ker minister to ni — temveč svetovalca krone, ki si je zavest svoje odgovornosti, ne stvar kneza Lichtensteina, pa tudi ne stvar čestite opozicije. (Dobro, dobro na desni.)

Čast mi je danes v četrto zastopati v tej visoki zbornici državni proračun naučnega ministerstva. Ta čas v resnici ni bilo premalo težav in borb in pobliškavanje v tej razpravi kaže bližanje viharjev. Nič manj pa se bodem stalno držal onih načel, katera so me vodila do sedaj, visoko staviti skrb za državo, opravila svojega oddelka stvarno voditi, odgojo in poduk po vsi moči povzdigovati in pa zahtevam vsih narodov naše domovine glede državnih pripomočkov za izobraževanje v smislu poravnajoče pravičnosti vstrezati.“ (Dobro, dobro na desnici, ugovarjanje na levici, živahno trajno gibanje v celi zbornici.)

Za ministrom govoril je staročeški poslanec Adamek ki je v obširnem temeljito podprtem govoru razkladal težave češkega šolstva, ki je očital vladi, da veliko premalo skrbi za češke šole, posebno vspešno pa se je obračal zopor delovanje nemškega Schulverein-a, ki ne brani Nemcev temveč ponemčava Slovane, ker sprejema v svoje šole med Čehi po 17%, med Slovenci pa celo po 27,5% vsih šolarjev, med tem ko nasproti Čehi in Slovenci načeloma ne sprejemajo v šole svojih narodnih društev nobenega Nemca.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. † Riharjeva Jerica. Komu izmed starejših izobraženih stanovnikov naše ožje Kranjske domovine, zlasti pa izmed čč. gg. duhovnikov in onih, ki so se zanimali za cerkveno petje, ni znano to ime? Saj je v prejšnjih letih slovelo na dalječ okrog. Kdor pa izmed spoštovanih mlajših bralcev „Novic“ o tej spoštovani rajni osebi bolj natančno poučen biti želi